

אשרי מי שתלמודו בידו-על כתיבת חידושי תורה

א. הקדמה

מאז שאני זוכר את לימודי, אהבתי לכתוב את ששמעתי.
אני מצליח בע"ה לכתוב ולסכם תוך כדי הקשבה.
הכתיבה מאוד מסייעת בידי, הן כדי להבין בהאזנה הראשונה, והן כדי לחזור וללמוד את שנאמר.
כשהתחלתי בשנות התשעים הראשונות להשתמש במחשב ביתי, נעשתה הכתיבה עוד יותר משמעותית.
כל רעיון או חידוש שעולה בדעתי, זוכה לניסוח מוקפד ומדויק. הניסוח, לעתים תוך כדי מחיקות ושינויים, מסייע לי לבטא את הרעיונות בצורה מדויקת ומבוארת.
בעיני זה הליך מופלא, שאותו אני מאוד אוהב לממש. מבחינתי זו יצירה של ממש.

ב. כתיבת חידושי תורה בעיני חכמי הדורות

במהלך השנים ראיתי שחכמים בדורות שונים, החשיבו ביותר את הכתיבה של חידושי התורה. הם תולים את חשיבות הכתיבה בסיבות מעולם הנגלה והנסתר. ואלה חלק מהסיבות שמצאנו;

- הכתיבה משפרת את עומק הלימוד.
- הכתיבה משפרת את זכרון הדברים, והיא מחליפה למעשה את הצורך בשינון וחזרה על הדברים שנלמדו.
- הכתיבה מבטיחה את הנחלתם של דברי התורה לציבור הרחב.
- חידושי התורה יש בהם מעין התגלות של הקב"ה ללומד. הלומד שזכה להתגלות שכזו, מחוייב כלפי שמיא לדאוג לגלות הדברים לציבור הרחב על ידי כתיבתם.
- שפיכת הדיו בעת כתיבת חידושי התורה, מהווה תחליף לשפיכת דם הקרבנות, שהקרבנות פסקה עם חורבן בית המקדש.
- כתיבת חידושי התורה מהווה איחזור של חידושים שפרחו מספרו של משה בעת שבירת הלוחות.

נסקור את המקורות על פי סדר כרונולוגי של אזכורם.

ג. רס"ג-היזהר בני מעשות ספרים הרבה-הקפד בני וכתוב עוד ועוד

שמעתי שרס"ג דרש את הפסוק ממגילת קהלת בדרך הפוכה למקובל. בפרק י"ב בקהלת מצינו,

(יב) וְיִתֵּר מִהֶמָּה בְּנֵי הַזֶּהָר עֲשׂוֹת סִפְרִים הַרְבֵּה אֵין לָקֹץ וְלִהְיֵה הַרְבֵּה יִגְעַת בְּשָׂר.

פשט הדברים הם שיש להימנע מעשיית הרבה ספרים. ואילו הרס"ג דרש שיש להיזהר ולהרבות בכתיבת ספרים הרבה. וניסח זאת הרב יוסף משאש רבה הספרדי של חיפה (תשכ"ח-תשל"ד),

יותר מהחכמים הראשונים בני, היזהר עשות ספרים הרבה. ולהג הרבה יהיה לך בתורה ובו תהיה יגיעת הבשר שלך.

ובדרך דומה דרש הרב יוסף בן נאים ממרוקו (תר"מ-תש"כ). חידושיו של אדם יכולים להיאמר רק על ידו, ולכן יש חשיבות רבה שהאדם יפיץ חידושי תורתו לכל. אם ימנע מכך יהיה זה הפסד שלא ניתן לתקנו.

וכל אחד ואחד מחויב להוציא מן הכוח אל הפועל ולהוציא לאור כל החידושים שנחלק לו. כי חידושיו אין ביכולת שום אדם לחדשם אפילו גדול שבגדולים, כי זה חלקו ואין מתגלה רק על ידו. ואם לא יוציא חידושיו לאור אין מי שיחדשם ויוציאם, וזהו פסידא דלא הדרא.

ד. ספר חסידים-הלומד ואינו כותב כאילו גוזל את הקב"ה שגילה לו חידושי התורה
רבי יהודה החסיד מבקר את שנמנעים מלכתוב את חידושי תורתם, ובכך מונעים מהציבור ללמוד את חידושיהם. בעיניו חידושי התורה מגיעים ללומד כגילוי מאת הקב"ה. הקב"ה גילה לו את החידוש על מנת שיפיץ אותו בצורה כתובה. מכאן שמי שאינו כותב את חידושי תורתו, נחשב כגוזל את הקב"ה. הפסוק החותם את מגילת קהלת מתייחס גם הוא לכך. הקב"ה יביא במשפט על כל נעלם, כלומר את מי שדברי תורה נתגלו לו והוא מעלים אותם ואינו טורח להעלותם על הכתב.

ספר חסידים (מרגליות) סימן תקל,

וכל מי שגילה לו הקדוש ברוך הוא דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גוזל מי שגילה לו. כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כ"ה י"ד) 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. וכתיב (משלי ה' ט"ז) 'יפוצו מעינותיך חוצה'. וזה שכתוב (קהלת י"ב י"ד) 'יביא במשפט על כל נעלם' שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינה כותבה.

ה. האר"י- כתיבת חידושי תורה כהקרבת קרבנות

בספר עמודיה שבעה מובאת דרשתו של האר"י על צמד הפסוקים מפרק מ' בתהילים,

(ז) זָבַח וּמִנְחָהּ לֹא-חֲפָצָה אֲזָנִים כְּרִית לִי עֹלָה וְחֲטָאָה לֹא שְׁאֵלָה:

(ח) אֶזְ אֲמַרְתִּי הִנֵּה-בָאתִי בְּמַגֵּלֶת-סֵפֶר כְּתוּב עָלַי:

האר"י טוען שהקב"ה אינו חפץ עוד בזבח ובמנחה, ובמקומם מבקש מגילת ספר. בפיתוח הרעיון רואה האר"י את הדיו עמו כותבים את חידושי התורה, כתחליף לקרבנות. הדיו של כתיבת חידושי התורה נחשבת כהזיית דמים על המזבח.

ו. המהרש"א- עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד

המהרש"א (המאה הט"ז פולין) חלק את חידושיו על התלמוד לשני חלקים; חידושי הלכות וחידושי אגדות. בפירושו למסכת בבא בתרא פירש את הסיפור על רבי יוסף בנו של רבי יהושע שזכה לראות את העולם הבא. רבי יוסף ספר שבניגוד לציבור הרחב שמעמדו בעולם הבא שונה ממעמדו בעולם הזה, תלמידי חכמים זוכים שם למעמד הזהה למעמדם כאן. שם בעולם הבא שמע את השבח הניתן למי שבא לעולם הבא ו'תלמדו בידו'. וכך כתב, **תלמוד**

בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב

כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד (חלה והבריא). א"ל אבוא: מאי חזית (מה ראית בעולם הבא)? א"ל: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. א"ל: עולם ברור ראית. ואנן היכי חזיתין? כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם. (כיצד נראים תלמידי חכמים בעולם הבא, כפי שמוערכים הם בעולם הזה)? [א"ל:], ושמעתי שהיו אומרים: **אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו,**

הביטוי ותלמודו בידו מתפרש על ידי המהרש"א על מי שמגיע לעולמות העליונים, לאחר שנהג לכתוב את חידושי תורתו. לימוד שגם נכתב הוא לימוד המשאיר רושם. **מהרש"א**

חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב

שהיו אומרים אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו כו'. יש לפרש כי **עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד** אשר על כן נקראו החכמים סופרים:

ז. חת"ס-כתיבת חידושים שקולה כנגד עשר חזרות (ע"פ הרב שלמה שוורץ מקהילת ערלוי)

הגמרא במסכת קידושין דרשה שני פסוקים עוקבים במשלי פרק ז,

(ג) קִשְׁרָם עַל-אַצְבָּעֶיךָ כְּתָבָם עַל-לִיחַ לִבֶּךָ: (ד) אֶמֶר לְחֻמָּה אֲחֹתִי אֶת אִמְדָּע לְבִינָה

תקרא:

קידושין דף ל עמוד א,

תנו רבנן: ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר: אמור לחכמה אחותי את וגו', ואומר: קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך.

על פי הפסוקים יש לקשור דברי התורה על אצבעות הידיים, ולהתייחס לדברים כאל אחות קרובה. הגמרא למדה שיש להתייחס לתורה בקרבה רבה, כדי שתמיד יוכל האדם הנשאל לענות ללא גמגום. מכאן למד החת"ס שיש לחזור על הלימוד עשר פעמים כנגד עשר אצבעות הידיים. והוסיף החת"ס שהפסוק משתמש בפועל של **כתיבה** על לוח הלב, מאחר והכותב דברי התורה כאילו חזר עליהם עשר פעמים.

ח. הרב הנזיר-תורה שאינה נכתבת כתורה ללא מלאכה

גם תלמידו המובהק של הראי"ה קוק, הרב דוד כהן (הנזיר) חייב כתיבת חידושי התורה. הוא מסמך זאת למשנה השניה שבפרק השני של מסכת אבות, המחייבת לשלב בין תורה למלאכה. על פי פירוש, המלאכה היא מלאכת הכתיבה, שבלעדיה אין קיום לדברי התורה.

בשם הרב הנזיר דוד כהן ע"ה (על פי הביוגרפיה שלו)

משנה מסכת אבות פרק ב משנה ב,

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם:

כאמור הנזיר פירש ש'כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה', מאחר ולא עסקו במלאכת הכתיבה.

ט. מדרש מודרני-כתיבת דברי תורה שחזור תורתו של משה רבנו

בני הזוג דוד ותמר ביטון נוהגים לחדש מדרשים. במוסף שבת של העיתון מקור ראשון בגיליון ז' בתשרי תשפ"א לפרשת האזינו, הוסיפו מדרש על כתיבת חידושי התורה. הם חידשו שכל דברי התורה היו כתובים בידי משה כששהה על ההר. כשנשתברו הלוחות התפזרו הפתקים עליהם כתב משה. עתה נוטל מהם הקב"ה בכל דור, וחולק אותם ללומדי התורה, כדי שהם יכתבו אותם מחדש.

בימים ששהה משה בהר סיני, פינקסאות ודיפתראות היו בידו, ובהם היה כותב כל מה שהיה לומד מפי הגבורה, בכתב של אש לבנה על גבי לבן. כשנשתברו הלוחות התפזרו הפיתקאות הריקות והשתכחו, ולא היה יודע אדם מה טיבן. מה עשה

הקב"ה? היה נוטל מהן בכל דור וחולקן ליראיו, והיו מביטין בהן ואומרים 'כי לא דבר ריק הוא מכם'. עד שנדלקה בהם אש שחורה והיו חוזרים הדברים ושמחים כנתינתם מסיני. זהו שכתוב הלא הוא אביך קנך, שהופך בידו לקנה.